

САКРАЛНИТЕ ВЛАДЕТЕЛИ НА СВЕТА И ТЕХНИТЕ СВЕТИЛИЩА ВЪВ ФОЛКЛОРНАТА ПАМЕТ НА БЪЛГАРОМОХАМЕДАНСКИТЕ ОБЩНОСТИ НА ЮГ ОТ БАЧКОВСКИЯ МАНАСТИР¹

д-р Росен Р. Малчев

Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл” – София

Бачковският манастир е пример за обител, създадена с дарителството на владетел или негов местен васал. Както е известно, неговото начало (1083 г.) е поставено по време на византийското владичество в българските земи от двама братя грузинци – Григорий и Абасий Бакуриани. Те даряват на манастира приживе и завещават след смъртта си свои земи от европейските провинции Македония и Тракия и малоазийските области на Византийската империя. Григорий написва манастирския Типик (Устав) и дава средства за построяването на самата обител и на нейната църква, която е посветена едновременно на Пресв. Богородица, св. Иоан Предтеча и св. вмчк. Георги Победоносец. Правилата, записани в Бачковския устав, имат основополагащо значение за монашеската общност, манастира като институция и манастирското културно пространство (Шанидзе 1971). Вътрешният развой на обителта и различните външни исторически, политически, религиозни и пр. причини водят до тяхната практическа промяна през следващите векове. Така например Уставът съдържа подробен списък на земите и обектите в тях, които са собственост на братята Бакуриани и влизат в първоначалната манастирска тема. Владенията на манастира през по-късните исторически епохи претърпяват значителни промени, но в техните граници винаги се включват значителни територии, населени предимно с българско население. Съгласно Устава изрично е забранено в манастирската обител да бъдат настанявани гръцки презвитери или монаси. Въпреки това до края на XII в. писмени и говорими езици на територията на обителта са гръцки и грузински. След XVI-XVII в. писменият език в манастира е само гръцки, но говоримите вече са гръцки и български. Общуването на монасите с българите, населяващи манастирските владения, също се осъществява на гръцки и български език. Всичко това се отразява на културните и верските взаимодействия между бачковската монашеска общност и българските мирянски общности от вярващи (Малчев 2002).

В края на XVII в. в южните предели на бачковското манастирско културно землище започва процес на помохамеданчване на местните български християнски общности. Отстраняването на християнските духовници и унищожаването на православните култови средища дълбоко променя православното културно пространство. Като сфера на религиозна и просветна дейност то бива загубено за православното духовенство, но се запазва във фолклорната памет на местните селищни общности. В културата на новите мохамедани се съхраняват и доразвиват цели комплекси от представи и вярвания, стари местни култове към светци и светилища, песенни мотиви, прозаични сюжетни типове и др. Те обаче са пригодени към мохамеданската култова практика. Религиозните промени не засягат еднакво всички селищни общности в района, както и всички сфери на фолклорната менталност. Така се появяват различни локални и стадиални разновидности на българомохамеданската фолклорна култура. В това проучване вниманието е съсредоточено върху тяхното създаване и развитие в среднородопската област Източен Рупчос (дн. общ. Лъки, Пловдивска област).

Целенасочените етноложки дирения в този район започнаха през лятото на 1991 г. със съвместните усилия на Общинската администрация в гр. Лъки, изследователи от

---

¹ В основата на настоящия текст стои авторската статия „Българомохамеданският фолклор за сакралните владетели на света и техните светилища на юг от Бачковския манастир”. (Малчев 2005)

Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл” и студенти от Семинара по практическа етнология и медиевистика „Проф. д-р Иван Шишманов” в Софийския университет „Св. Климент Охридски”². Особено плодотворни се оказаха проучванията на българомохамеданските фолклорни представи за сакралните владетели на света и култовите средища в селата Джурково, Дряново и Лъкавица. Важна част от фолклорната вяра, те съхраняват сведения за минали етапи от развитието на фолклорната менталност. Изучаването им е възможност за разбирането на локалните и стадиални разновидности на явлениято „българомохамеданска фолклорна традиция”. Фолклорна информация за мохамеданските средища се открива главно в топонимията и неприказната проза за сакрални герои. Голяма част от легендарните предания за тях интерпретират сюжетния тип за създаването на светилище чрез пренасяне на святост. Причината за това трябва да се потърси в качеството на фолклорната менталност да набавя сакралност, когато по едни или други причини културното пространство се профанизира (Рангочев 2001). Присъствието на този сюжетен тип има обективни основания. Той съхранява историческите посоки и пътища на верската комуникация и често е свързан с действителното пренасяне на мощи или сакрални предмети. Анализът подкрепя твърдението, че във фолклорната памет на българомохамеданските общности от южните предели на бачковското манастирско културно землище са съхранени следи от предмохамеданския конфесионален обмен.

Локалните форми, наблюдавани в Източен Рупчос, са резултат от продължителното съществуване, наслагване и взаимно проникване на дохристиянски, християнски и мохамедански реалии. Причина за това е историческата съдба на българите мохамедани в Средните Родопи. Налагането на мохамеданството в района в края на XVII в. прекъсва доминацията на православно християнство в местната фолклорна култура. Същевременно, мохамеданският религиозен светоглед не успява да се наложи като водещ на всички ментални равнища. В резултат на това в културата на българомохамеданските общности се запазват много следи от домохамеданския стадий на развитие с цялото богатство на християнизирани в различна степен дохристиянски представи и вярвания. Част от тях влизат в семантичния кръг на т. нар. „криптохристиянство” (Димитров 1987), но всички заедно могат да бъдат обединени в понятието „среднородопска разновидност на българомохамеданската фолклорна конфесионалност (религиозност)”.

Въз основа на събрания материал в Източен Рупчос може да се обоснове модел на сакралните владетели на света с две основни семантични вериги. На пръв поглед тяхното съществуване е резултат от два процеса в развитието на фолклорната менталност: 1. Отваряне, разширяване, обобщаване; 2. Затваряне, съсредоточаване, конкретизиране. При по-внимателно вглеждане се открива, че двете семантични вериги се отличават и по друг признак – характера на представите за героите, към които съществува сакрално отношение. (Малчев 1996)

В първата верига са включени сакралните персонажи Пейгамбер и Азраил, а във втората – Енихан Баба, Гергя, Саръ Боба и Ариз Баба. Трансцендентното Божество Аллах/Господ, което според представите на местните българи мохамедани се отъждествява с всяка частица от света, е разгледано с героите от първата семантична верига.

Персонажите от първата семантична верига нямат детайлно оформен облик. Отношението към тях е обобщено – като към различни изяви на една и съща свръхестествена сила. То е свидетелство за един незавършен процес на стратифициране

---

² Изследвани са селата Дряново (1991, 1994, 2009), Джурково (1992, 1994, 1996), Борово (1993, 1994, 1999), Лъкавица (1995), Белица (1995, 1999), Югово (1997–2013), Манастир (1998), Здравец (2008) и махалите Брайковица и Тупавицата на гр. Лъки (1997) и Балкан махала на с. Манастир (1998).

на сакралното пространство, характерен за предишни, домонотеистични състояния на фолклорната менталност.

Представите и вярванията за Аллах/Господ свидетелстват за съществуването на две равнища в местния модел на сакралните владетели на света. Едното е свързано с процеса на многовековното противоборство, взаимодействие и взаимно проникване между християнския и мохамеданския религиозен светоглед в Източен Рупчос. Другото представлява възвръщане – от светогледа на двете монотеистични религии към по-стари митологеми.

Представата за първия помощник на Аллах/Господ – Пейгамбер (Пайгамбер) носи следите от контаминация на друго равнище. Името на сакралния персонаж произлиза от персийската дума *peugamber* – ‘пророк’ (ТБР 1962: 449). Според Корана всички пророци са пейгамбери. В каноничната мохамеданска традиция има Пейгамбер Али, Пейгамбер Мохамед, Пейгамбер Иляс и т.н. В Източен Рупчос обаче всички те са персонифицирани в един – този, който разпределя умрелите според греховете им в Рая или в Ада³. Същевременно в текстове, интерпретиращи древната митологема за борбата на Божеството с неговия Антагонист, Пейгамберът е представен като трансцендентното Божество, Владетеля на света⁴.

Сакралният владетел Азраил „*вади душите и той е някаква сила ут състава, ут колектива на Божата сила, на Алахуфта сила*”⁵. Освен в сферата на фолклорната вяра сведения за него се съхраняват и в местната приказна проза. В някои нейни образци се реализира общобългарският сюжетен тип „Архангел Михаил кум” (Даскалова-Перковска, Добрева, Коцева, Мицева 1994: 133, № 332). Пример за такъв текст (от с. Джурково) е приказката със сюжет „Азраил и един човек са аратлици, но като идва определеното време Азраил му взима душата. След това душата не може да познае своето грозно човешко тяло”. В нея разказвачите подчертават, че Азраил е „*свети Рангелъ*”⁶.

Във втората семантична верига от фолклорния модел на сакралните владетели на света присъстват мохамедански герои, чиито култови средища се знаят и почитат от местните българи мохамедани: Енихан Баба – със светилище на вр. „Енихан тепе” (вр. „Свобода”, 1915 м); Гергя – с едноименно култово средище при с. Дряново; Саръ Боба – с център между селата Кутела и Виево, Смолянско; Ариз Баба – със сакрално място при с. Болярци, Асеновградско. Култовете към Саръ Боба и Ариз Баба в Източен Рупчос са по-слабо развити, защото техните светилища са извън границите на областта. Затова акцентът трябва да бъде поставен върху Енихан Баба и Гергя.

Присъствието на Енихан Баба във втората семантична верига се доказва от всички фолклорни записи, направени в Източен Рупчос. Същевременно те показват връзката му със сакралните владетели от първата семантична верига. В някои легендарни предания за „Енихан тепе”, където е светилището на Енихан Баба, главен герой е т. нар.

³ Архив на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл” (ААО). С. Дряново I, общ. Лъки, 1991. Инф. Младен Асенов Ушев, р. 1936 г. в с. Дряново, общ. Лъки, обр. VII клас, геолог. Зап. К. Рангочев, Р. Малчев на 4 юли 1991 г. в с. Дряново; Инф. Софка Трендафилова Ушева, р. 1943 г. в с. Дряново, общ. Лъки, обр. VIII клас, плетачка в завод „Преспа”. Зап. К. Рангочев, Р. Малчев на 4 юли 1991 г. в с. Дряново; ААО. С. Джурково I, общ. Лъки, 1992. Инф. Сали Таиров Салибашов, р. 1905 г. в Сульовска мах. на с. Джурково, общ. Лъки, без обр., земеделие. Зап. К. Рангочев, Р. Малчев на 9 юли 1992 г. в мах. Надежда на с. Джурково; Инф. Боян Йорданов Пейчев, р. 1931 г. в Сульовска мах. на с. Джурково, общ. Лъки, обр. IV клас, миньор. Зап. К. Рангочев, Р. Малчев на 7 юли 1992 г. в мах. Надежда на с. Джурково; Инф. Митко Стоянов Тодоров, р. 1932 г. в Сульовска мах. на с. Джурково, общ. Лъки, обр. IV клас, миньор. Зап. К. Рангочев, Р. Малчев на 7 юли 1992 г. в мах. Надежда на с. Джурково.

⁴ ААО. С. Джурково I, общ. Лъки, 1992. Инф. Сали Таиров Салибашов ...

⁵ ААО. С. Дряново I, общ. Лъки, 1991. Инф. Младен Асенов Ушев ...

⁶ ААО. С. Джурково I, общ. Лъки, 1992. Инф. Боян Йорданов Пейчев, Митко Стоянов Тодоров ...

„Пейгамбер”. Наративните текстове, отразяващи този аспект на местната фолклорна вяра, съдържат древната митологема за борбата на Божеството с неговия Антагонист (Филева 1996). Те интерпретират общобългарския сюжетен тип „Враговете на Божеството Го преследват, за да Го убият. То се скрива в хралупа. Паяк се опитва да Го спаси (спасява Го) като оплита паяжина на входа”. Той има фолклорен произход, но се разпространява и по книжовен път. Известни са записи от Търновско, Пазарджишко, Гюмюрджинско (дн. в Р Гърция), Прилепско (дн. в Р Македония), Ловешко. (Даскалова-Перковска, Добрева, Коцева, Мицева 1994: 363–364, № 967) В негов вариант от мах. Надежда на с. Джурково „Враговете („арисъзъете”) гонят Божеството („Пейгамберът”) и То се скрива в хралупа, а паякът Го прикрива с паяжина на входа й. Яребицата издава скривалището на Божеството. Враговете Го убиват, а яребицата гази и кълве (яде) от кръвта Му. Оттогава клонът и краката й остават завинаги червени”⁷. В текст от с. Лъкавица Пейгамберът убива яребицата⁸. Този нов сюжетен развой е закрепен топонимно в ономастичното пространство на Средните Родопи. Пейгамберът се намира на „Енихан тепе” и оттам убива яребицата, която е на вр. „Чил тепе” (вр. „Преспа”, 2000 м). На турски език думата çil обозначава птицата ‘сива яребица’ (ТБР 1962: 105).

Тези фолклорни сведения насочват към хипотезата за генезис на представите и вярванията за Енихан Баба като персонификация на сакралния владетел на света Пейгамбер (Пайгамбер). Подкрепа за това допускане е и турската етимология на името Енихан, което в превод на български означава ‘Новият владетел’.

Сакралното култово средище на Енихан Баба е разположено на вр. „Енихан тепе”, който се намира на главния вододел на Родопа планина и географски бележи южната граница на Източен Рупчос. На върха са открити следи от тракийско култово съоръжение. В началото на 70-те години от нашия век мохамеданското светилище на Енихан Баба е разрушено. То е възстановено през 1990 г. През 2005 г. на мястото е построено голямо стоманобетонно тюрбе (гробница), облицовано с мраморни плочи, с покрив от медна ламарина, с големи витринни прозорци, а до него от подножието на върха, където се намира хижа „Свобода”, се стига по каменна алея с 604 стъпала. Край нея са поставени седем беседки и една чешма за ритуално измиване. Гробът в сградата е кенотаф.

В исторически план славата на „Енихан тепе” като свещено мохамеданско място се простира далеч на юг, в Кърджалийско, за което свидетелстват легендарни предания, разказани от турци – „алиани-бекташи” и записани от сътрудници на Регионалния исторически музей в гр. Кърджали⁹. Те са свидетелство за неговата връзка с най-големите мохамедански светилища в Източните Родопи и показват важното му положение в сакралната макросистема на планинския масив Източни Родопи – Средни Родопи. В легендарните предания от Кърджалийско акцентът е поставен върху сакралната точка „Инан даа” (Енихан планина), която е натоварена със значението „Център на света” – средоточие на неговото митологично пресътворяване (Елиаде 1995: 416–420). Главните персонажи в текста са мохамеданските светци „Кърклар”

⁷ ААО. С. Джурково I, общ. Лъки, 1992. Инф. Сали Таиров Салибашов ...

⁸ ААО. С. Лъкавица I, общ. Лъки, 1995. Инф. Мехмед Мехмедов Халилков, р. 1919 г. в Халилковска мах. на с. Джурково, общ. Лъки, без обр., земеделие. Зап. К. Рангочев, Р. Малчев на 14 юли 1995 г. в с. Лъкавица.

⁹ Легендарните предания са изпратени по молба на автора от Мария Николчовска от Регионален исторически музей – Кърджали (с благодарност към нея!) със следния паспорт на записа: „*Легендата за Енихан и светците*”. Записана е в с. Брош, Кърджалийско, в горната махала, населена с алиани-бекташи, през пролетта на 1995 г. Информатори: Сабри Емин, на 65 г., Халил Джафер, на 72 г., Сеид Деде, духовен водач на бекташите в селото, 70 г.”

(Четиридесетте), които от върха „Инан даа” „захвърлили по един шиш (за чеверме – б.м. – Р.М.) и където паднали шишовете, там били изградени тюрбетата им”.

Легендарни предания със сюжет, подобен на документирания в Кърджалийско, се разказват и от българите мохамедани в Източен Рупчос. Най-близо стои текст от с. Джурково, в който Енихан Баба хвърля шиш за чеверме от вр. „Енихан тепе”¹⁰. Шишът литва на север и пада в с. Боянци, Асеновградско, където според разказвача има сакрално място на друг, неназован мохамедански герой. На това място пониква дърво, което расте с корените нагоре (Елиаде 1995: 311–313). В легендарните предания от с. Дряново местата, откъдето се разселват мохамеданските герои, не са назовани. Главните герои на едното от тях са трима братя – Енихан Баба, Гергя и безименен брат от с. Искра, Първомайско. Те са показани с характеристиките на владетели на света от втората семантична верига¹¹. В другите дряновски текстове героите са само двама – Енихан Баба и Гергя. Действието в тях се извършва „кога са кордисвал (сътворявал, устройвал – б.м. – Р.М.) света” – времето на изява на сакралните владетели от първата семантична верига¹².

Във фолклорния модел на сакралните владетели на света на българите мохамедани от Източен Рупчос персонажът Гергя се нарежда след Енихан Баба. Той е единственият сакрален владетел на света от втората семантична верига, който не носи духовната титла „баба”. Неговото сакрално средище има локално значение. То е разположено на едноименен рид северно от с. Дряново (Малчев 2001). Археологическите разкопки там доказват съществуването на тракийски култови съоръжения. През Средновековието „Гергя” е християнско светилище, посветено на св. вмчк. Георги Победоносец. Днешните жители на с. Дряново свързват пряко названието „Гергя” с името на християнския светец. Според някои от тях той е погребан на върха, а разрушеният параклис „Тюрбятя” е негова гробница. Друга съставна част на християнския култов комплекс е изворът, който днес е каптиран. Наличието на близките местности „Килия” (*Светок Илия) и „Киван” (*Светок Иван) показва, че в тази част на дряновското землище е имало съсредоточаване на християнски култови места. Тяхната религиозна дейност прекъсва след помохамеданчването в края на XVII в.

В местната фолклорна вяра са запазени вярвания, че в един период от време (вероятно скоро след налагането на мохамеданството в с. Дряново) „Аллаховото” – демонична персонификация на Гергя – започва да обикаля на кон нощем из селото и да тътне с копита. След възстановяването на стария (предмохамеданския) обичай да се коли курбан в местността „Гергя” хтоничното същество престава да плаши селяните¹³. Така жителите на с. Дряново продължават, но вече в мохамеданска култова форма, традиционното почитане на светеца и светилището.

През 70-те години на XX век, в периода на развития социализъм, в местността „Гергя” започват да се извършват ежегодни граждански тържества, наречени „родови срещи”. На тях се събират представителите на един, предварително избран дряновски род. Те заменят мохамеданските религиозни курбани в чест на героя Гергя.

¹⁰ ААО. Джурково I, общ. Лъки, 1992. Инф. Сали Таиров Салибашов ...

¹¹ ААО. Дряново I, общ. Лъки, 1991. Инф. Недялка Банева Балабанова, р. 1950 г. в с. Дряново, общ. Лъки, обр. VIII клас, чистачка, земеделие. Зап. Св. Гагарова, К. Рангочев, Р. Малчев на 5 юли 1991 г. в с. Дряново.

¹² ААО. Дряново I, общ. Лъки, 1994. Инф. Дафина (Гарфина) Шабан Чукалова, р. 1917 г. в с. Дряново, общ. Лъки, без. обр., земеделие. Зап. Б. Бонева на 7 август 1994 г. в с. Дряново.

¹³ ААО. Дряново I, общ. Лъки, 1991. Инф. Иван Любенев Пантев, р. 1945 г. в с. Дряново, общ. Лъки, обр. VIII клас, миньор, майка от с. Богутево, общ. Чепеларе. Зап. К. Рангочев, Р. Малчев на 3 юли 1991 г. в с. Дряново; Енка Миткова Павлова, р. 1939 г. в с. Дряново, общ. Лъки, без обр., земеделие. Зап. К. Рангочев, Р. Малчев на 2 юли 1991 г. в с. Дряново.

След 1989 г. по-младите жители на с. Дряново възвръщат вярата на предците си и се покръстват, а в момента (2013 г.) в м. „Гергя” се възстановява християнският параклис на св. вмчк. Георги Победоносец. Други поемат/продължават пътя на атеизма.

На територията на Източен Рупчос има мохамеданско култово място, което за разлика от средищата на вр. „Енихан тепе” и в местността „Гергя” не е посветено на конкретен сакрален персонаж. Фолклорните текстове за възникването му също отразяват качеството на фолклорната менталност да набавя сакралност, когато по различни причини културното землище на селищната общност се профанизира. Става дума за светилището „Курбанъте” до българомохамеданската мах. Мутювска на с. Джурково. В наши дни неговият култов комплекс включва каменна постройка за варене на курбани, която е рухнала, и примитивно каптиран извор, известен с името „Касамувуту куриту”. Липсата на молитвена култова сграда би могла да се обясни със съществуването на джамия в самата Мутювска махала.¹⁴

Мохамеданското средище „Курбанъте” е ново историческо явление. Неговото сакрализиране започва след стабилизирането на държавната граница между Османската империя и Източна Румелия (по-късно Княжество България) на Роженския превал. До началото на 80-те години на XIX в. българите мохамедани от Източен Рупчос ежегодно участват в тържествата на „Енихан тепе”. Там те правят своя годишен курбан заедно с жителите на всички мохамедански села, разположени северно и южно от върха. Новата граница оставя голямото култово средище на „Енихан тепе” в османските предели на Родопите, а жителите на с. Джурково и околните села и махали – в българските. Това активизира качеството на фолклорната менталност да локализира и предметява феномена „сакралност”. Така се създава и развива мохамеданското свещено място „Курбанъте”.

Верският живот на българомохамеданските общности на юг от Бачковския манастир е обусловен от проникването и налагането на мохамеданството в края на XVII в. Мохамеданският религиозен светоглед започва да доминира в местната фолклорна менталност, като се материализира в поведенческия стереотип, молитвеното поведение, култовата практика на местните общности. Промяната на фолклорната концептуална картина обаче остава незавършена, защото мохамеданството не успява да обхване, усвои и определи всички фолклорни ментални структури. Част от тях остават криптохристиянски, а други възвръщат някои черти от домотеистичните етапи на развитие.

В този смисъл почитането на мохамеданските сакрални владетели и техните светилища в областта Източен Рупчос е изява на специфичния местен религиозен и културен развой. Същевременно то споделя общобългарските черти за създаване и развитие на фолклорни местни култове към светци и култови средища, независимо от тяхната религиозна доминанта – православна християнска или мохамеданска. Този факт подкрепя твърдението, че местната българомохамеданска фолклорна традиция е разновидност, но и неразделна част от българската фолклорна култура.

---

¹⁴ ААО. С. Джурково III, общ. Лъки, 1996. Инф. Славчо Иванов Мугафчиев, р. 1931 г. в мах. Мутювска на с. Джурково, общ. Лъки, без обр., миньор, говедар. Зап. К. Рангочев, Р. Малчев на 15 юли 1996 г. в мах. Мутювска на с. Джурково.

ЛИТЕРАТУРА

Даскалова-Перковска, Добрева, Коцева, Мицева 1994: Даскалова-Перковска, Л., Д. Добрева, Й. Коцева, Е. Мицева, Е. Български фолклорни приказки. Каталог. С.

Димитров 1987: Димитров, Стр. Скритото християнство и ислямизационните процеси в османската държава. – Исторически преглед, 3, 18–33.

Елиаде 1995: Елиаде, М. Трактат по история на религиите. С.

Малчев 1996: Малчев, Р. Р. Старозаветни и новозаветни мотиви във фолклорната проза на българите мохамедани от Средните Родопи. – В: Библия. Фолклор. Литература. В. Търново, 57–60.

Малчев 1999: Малчев, Р. Р. Култовото средище „Курбаните” край село Джурково, Горен Рупчос. – В: Rhodopica. Кн. 1. Смолян, 227–230.

Малчев 2001: Малчев, Р. Р. Гергя – сакрален персонаж от пантеона на българите мохамедани от с. Дряново, Средните Родопи. – В: Арнаудов сборник. Т. 2. Русе, 35–39.

Малчев 2002: Малчев, Р. Р. Арменци в среднородопската Радюва планина. – В: Тихите арменци. Русе, 40–43.

Малчев 2005: Малчев, Р. Р. Българомохамеданският фолклор за сакралните владетели на света и техните светилища на юг от Бачковския манастир. – В: Проблеми на българския фолклор. Т. 10. „Фолклор – идентичност – съвременност”. С., 408–414.

Рангочев 2001: Рангочев, К. Вторичното набавяне на сакралност – модел за изграждане на етническата идентичност. – В: Арнаудов сборник. Т. 2. Русе, 26–30.

ТБР 1962: Турско-български речник. 2 стереотип. изд. С.

Филева 1996: Филева, М. Някои особености на фолклорната вяра. Мотивът „Паяк изплита паяжина на входа на хралупа; спасява преследвани”. – Във: Фолклорни модели на света. Съст. Р. Р. Малчев, К. Рангочев. С., 48–49.

Шанидзе 1971: Шанидзе, А. Грузинският манастиръ в Болгарии и его типик. Тбилиси.

THE SACRED RULERS OF THE WORLD AND THEIR SANCTUARIES IN THE FOLK MEMORY OF BULGARIAN MUSLIM COMMUNITIES TO THE SOUTH OF THE BACHKOVO MONASTERY

Rossen R. Malchev, Ph.D.

"Ongal" Association of Anthropology, Ethnology, and Folklore studies

Abstract

The present article discusses newly recorded folklore data on the Bulgarian Muslim beliefs about the sacred rulers of the world and their sanctuaries in the southern part of the Bachkovo monastery cultural area (the region of Eastern Rupchos, Middle Rhodopes). Based on this material a model of the sacred rulers of the world is constructed in which two semantic chains are discerned. The images of the sacred rulers of the world in the first chain, *Peygamber* and *Azrail*, are generalized and are not integral, while the images from the second chain, *Enihan Baba* and *Gerge*, have clearly individualized semantics and functional distinctness. In the suggested framework, pre-Christian elements in the ideas and beliefs about the sacred rulers are detected. In addition, the history of the sanctuaries in the localities *Gerge* and *Kurbanyete* is traced back.